

PREFAȚĂ

Volumul „*Responsabilitatea societală și obligația de diligență a întreprinderilor în materie de durabilitate. Probleme ale transpunerii în dreptul român a directivei (UE) 2024/1760*” reunește comunicările prezentate în cadrul ediției 2025 a Conferinței științifice anuale a Facultății de Drept din cadrul Universității Ecologice din București (U.E.B.), desfășurată cu participarea reprezentanților autorităților publice, ai lumii academico-universitare, a părților interesate din domeniul economic și social, a altor specialiști și experți în domeniu.

Tematica evenimentului reflectă, deopotrivă, preocuparea U.E.B. pentru continuitate în privința unui domeniu tradițional de excelență, cât și integrarea, în acord cu misiunea de cercetare asumată, a unor teme de avangardă, precum cea a mecanismelor prin care Uniunea Europeană inovează, reglementând juridic relațiile între întreprinderi și drepturile omului și mediu (ESG). Conferința și rezultatele sale contribuie, totodată, la consolidarea filierei de ultraspecializare organizată de U.E.B. în materia tranziției ecologice, ce implică programele sale de studii de licență, master și studii doctorale.

Inedita abordare în România a acestei problematici și transpunerea Directivei 2024/1760 generează întrebări fundamentale și așteaptă răspunsuri fondatoare: simplu compromis ori revoluție juridică? durabilitatea ca obiectiv politico-juridic transversal; dezvoltări semnificative de drept comparat; perspective de dezvoltare la nivelul UE; noțiuni și concepte emergente; mecanisme și instrumente specifice; perspective ale transpunerii Directivei (UE) 2024/1760 în dreptul român; identificarea și evaluarea impactelor negative, reale și potențiale; mecanismul de notificare și procedura de tratare a plângerilor; clauze contractuale tip, sancțiuni specifice; răspunderea civilă a întreprinderilor și dreptul la despăgubire integrală; spre un drept european al responsabilității societale a întreprinderilor? Nu au fost ignorate nici ultimele abordări și evoluții și implicațiile lor legate de preocupările de simplificare și revizuire a dispozitivului reglementar pertinent, prin intermediul pachetului *Omnibus I și II*.

Dezbaterile acestor probleme de ordin juridico-economic, care deschid un nou câmp pentru reflecție în domeniul dreptului, constituie substanța studiilor ce alcătuiesc *Volumul*, diverse sub aspectul perspectivei de analiză: răspunderea (civilă, administrativă și penală) a întreprinderilor sub incidența *Directivei*, impactul său asupra relațiilor de muncă, responsabilitățile autorităților naționale în procesul de transpunere și implementare, integrarea sa în blocul de reglementare destinat schimbărilor climatice, instrumente de procedură impuse de *Directivă* ș.a.

Instrument util în procesul incipient de transpunere a Directivei și, ulterior, în cel de aplicare a dreptului național rezultat, volumul oferă informații, sinteze și opinii privind ansamblul raporturilor reglementate de Directiva (UE) 2024/1760, în context național, european și internațional și deschide noi piste de cercetare contribuind astfel la dezvoltarea problematicii aferente.

Coordonatorii

O NECESITATE ACTUALĂ – O LEGE EUROPEANĂ PRIVIND RESPONSABILITATEA SOCIALĂ CORPORATIVĂ

Prof. univ. dr. habil. Anca Ileana DUȘCĂ*

Ștefan-Ciprian RAICEA**

Abstract

The concept of „collective responsibility” in the context of environmental protection is supported by a number of authors such as Peter Singer, who, in his work One World: The Ethics of Globalization, emphasizes that ethical responsibility towards the environment must be assumed not only by individuals, but also by corporations and governments. Singer argues that, in the conditions of a globalized economy, many environmentally harmful activities are carried out by large corporations that affect the environment and local communities. In addition, the philosopher Arne Naess, the founder of deep ecology, argues that such collective responsibility should be based on a fundamental change in the attitude towards nature, promoting a holistic vision of the relationship between humans and the environment. Naess emphasizes that people must abandon the idea of superiority over nature and assume an active responsibility in protecting biodiversity and the natural balance. This is perhaps one reason why Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on corporate sustainability due diligence states in its fourth recital: „The behaviour of businesses in all sectors of the economy is essential for the success of the Union's sustainability objectives, as Union businesses, in particular large ones, rely on global value chains. It is also in the interest of businesses to protect human rights and the environment, particularly given the growing concern of consumers and investors on these topics. A number of initiatives to promote businesses that support value-driven transformation already exists at both Union and national level”.

Keywords: *the principle of the supremacy of EU law; the principle of direct effect of EU law; the principle of non-discrimination on grounds of sex and nationality; the principle of ensuring the protection of human rights in the Union; subsidiarity principle, proportionality principle.*

---

* Prof. univ. dr. habil, Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova.

** Student-doctorand, Școala Doctorală a Facultății de Drept, Universitatea din Craiova.

Punere în temă

Din perspectivă filosofică, conceptul de răspundere în contextul protecției mediului implică reflecția asupra responsabilității morale și a datoriei etice a individului și a societății față de mediul înconjurător, văzut nu doar ca simplă resursă, ci ca parte integrantă a unui ecosistem viu și interconectat. În această viziune, mediul nu reprezintă doar o entitate exterioară oamenilor, ci un partener indispensabil al bunăstării umane, necesar pentru susținerea vieții și continuitatea acesteia.

Arne Naess, filosof și ecologist norvegian, distinge în articolul său din 1972¹ două mișcări ecologice majore: „ecologia superficială” și „ecologia profundă”. Prima, mișcarea de ecologie superficială, are ca scop central combaterea poluării și conservarea resurselor naturale, fiind orientată în principal spre protejarea sănătății și prosperității umane în țările dezvoltate. Această abordare urmărește soluții pe termen scurt și are o perspectivă mai limitată asupra relațiilor dintre om și natură, concentrându-se asupra „sănătății și bunăstării oamenilor în țările dezvoltate”. În contrast, ecologia profundă înlocuiește imaginea omului ca „entitate separată de mediu” cu o imagine relațională, o „rețea de relații” între toate organismele vii, în care fiecare organism este „un nod în rețeaua biosferică” și este definit prin relațiile sale cu celelalte. Prin acest „model al câmpului total” se respinge viziunea antropocentrică. Această perspectivă include ideea că toate formele de viață au un drept egal la „a trăi și a înflori” – o valoare „intuitiv clară și evidentă” pentru ecologiști, iar restrângerea acestui drept doar la oameni duce la o alienare a omului față de sine însuși. Ecologia profundă promovează diversitatea și simbioza, în sensul că diversitatea crește potențialul de supraviețuire, șansele pentru noi moduri de viață, bogăția formelor acestora. „Lupta pentru viață” este interpretată nu ca o concurență între indivizi, ci mai degrabă ca o capacitate de a coexista și a coopera în relații complexe. În loc de competiție și dominație, Naess propune principiul „trăiește și lasă să trăiască” și aplică această viziune inclusiv în apărarea diversității culturale și a modurilor de viață umane, luptând împotriva invaziei economice și culturale, la fel de mult ca împotriva invaziilor militare. Mișcarea promovează o „postură anti-clasistă”, în sensul că exploatarea, fie că este între oameni sau specii, afectează capacitatea de „auto-realizare” a ambelor părți implicate, subliniind necesitatea „unei diversități fără clase” și a „cercetării viitoare” într-o lume fără exploatare și fără dominație. Complexitatea, nu complicația, este un alt principiu central al lui Naess, astfel că pentru el „complexitatea ecosistemelor” implică integrarea și interdependența elementelor, susținând economii complexe, o varietate integrată de mijloace de trai, în care persoana este implicată în mod holistic². Autonomia locală și descentralizarea

---

¹ A. Naess, *The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary*, Inquiry, 16(1)/ 1973, p. 95-100. https://openairphilosophy.org/wp-content/uploads/2018/11/OAP_Naess_Shallow_and_the_Deep.pdf – consultat la data de 10.03.2025.

² A. Naess, *Ecology, Community and Lifestyle*, Cambridge University Press, 1989, p. 202. <https://archive.org/details/ecologycommunity00naes/mode/2up>, consultat la data de 10.03.2025.

sunt considerate esențiale, deoarece vulnerabilitatea unei forme de viață este aproximativ proporțională cu influențele din afară. Această autonomie locală, împreună cu reducerea importurilor de alimente și materiale, susține „autosuficiența materială și mentală” și reduce consumul de energie, permițându-le comunităților să își păstreze echilibrul ecologic. Naess subliniază că principiile „ecologiei profunde” sunt mai degrabă valori normative decât deducții logice din știință. Această „ecosofie” sau „înțelepciune ecologică” presupune norme, reguli și priorități valorice, având o structură integrată a perspectivei ecologice, etice și politice³.

Conform filosofului german Hans Jonas, cunoscut pentru lucrarea sa despre principiul responsabilității⁴, în lumea modernă marcată de tehnologizare și industrializare rapidă, avem o obligație morală de a acționa cu precauție față de mediul natural, pentru a asigura viitorul umanității⁵. În acest sens, Jonas susține că responsabilitatea față de mediu transcende simpla reglementare legală, propunând o „etică a precauției” ce implică respectul pentru complexitatea și fragilitatea ecosistemului. Hans Jonas nu abordează în mod specific conceptul de răspundere, ci mai degrabă discută despre responsabilitatea morală și etică pe care o au oamenii față de viitorul vieții și al mediului înconjurător, într-un context tehnologic ce amenință echilibrul ecologic global. Filosofia lui se concentrează pe ideea unei etici a responsabilității față de natură și generațiile viitoare, fără a dezvolta aspectele legale asociate responsabilității umane. Cu toate acestea, ideile lui au influențat gândirea în ceea ce privește necesitatea unor mecanisme de protecție mai stricte pentru mediu, care au contribuit ulterior la dezvoltarea conceptelor de răspundere juridică în dreptul mediului. Autorii care au preluat filosofia lui Jonas, cum ar fi Karen Morrow⁶ și Tommy Jensen⁷, discută despre cum poate influența principiul responsabilității descris de Jonas normele legale și modul în care acestea

---

³ A. Naess, *The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary*, Inquiry, 16(1)/1973, p. 95-100.

⁴ H. Jonas, *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*, University of Chicago Press, 1984.

⁵ A.-B. Ilie, *Precautionary Principle – too Vague to be a Viable Policy?*, Revista de Științe Politice (Revue des Sciences Politiques), nr. 53/2017, Craiova, p. 34-44; L. Dogaru, *Dreptul mediului*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Pro Universitaria, București, 2020, p. 134; R. Duminiță, *Introducere în dreptul mediului*, București, Ed. Universitară, 2015, p. 29.

⁶ K. Morrow, *Of Human Responsibility: Considering the Human/Environment Relationship and Ecosystems in the Anthropocene*, in L.J. Kotzé (Ed.). *Environmental Law and Governance for the Anthropocene* (p. 269-288), Oxford London Portland: Hart Publishing Ltd. Retrieved November 8, 2024, <http://dx.doi.org/10.5040/9781509906574.ch-012>, consultat la data de 10.03.2025.

⁷ T. Jensen, *Moral Responsibility and the Business and Sustainable Development Assemblage: A Jonasian ethics for the technological age*, International Journal of Innovation and Sustainable Development, vol. 2, no. 1, 2007, p. 116-129.

sunt aplicate în contextul activităților industriale dăunătoare pentru mediu. Jonas este un precursor al principiului precauției, folosit azi în legislația internațională și europeană, care recomandă acțiuni preventive în fața incertitudinilor științifice, pentru a evita daunele ireversibile asupra mediului.

Conceptul de „răspundere colectivă” în contextul protecției mediului este susținut și de autori precum Peter Singer, care, în lucrarea sa *One World: The Ethics of Globalization*⁸, subliniază faptul că responsabilitatea etică față de mediu trebuie să fie asumată nu doar de indivizi, ci și de corporații și guverne⁹. Singer argumentează că, în condițiile unei economii globalizate, multe activități dăunătoare mediului sunt desfășurate de mari corporații care afectează mediul și comunitățile locale. În acest context, răspunderea devine un instrument necesar pentru a trasa limite clare privind impactul asupra mediului, contribuind la o etică responsabilă în afaceri și la protejarea sustenabilității pe termen lung¹⁰. În completare, filozoful Arne Naess, fondatorul ecologiei profunde, susține că o astfel de responsabilitate colectivă ar trebui să fie bazată pe o schimbare fundamentală în atitudinea față de natură, promovând o viziune holistică asupra relației dintre om și mediu¹¹. Naess subliniază că oamenii trebuie să abandoneze ideea de superioritate asupra naturii și să își asume o responsabilitate activă în protejarea biodiversității și a echilibrului natural. Această perspectivă sugerează că răspunderea în domeniul protecției mediului nu este doar o modalitate de a corecta abuzurile, ci și un pas către transformarea valorilor sociale și economice, într-un sens care promovează respectul și grija pentru natură. În acest mod, protecția mediului prin

---

⁸ P. Singer, *One World: The Ethics of Globalization*, Yale University Press, 2002; L. Dogaru, *The impact of globalization on the quality of the environment*, Proceedings of IAC-MEM, International Academic Conference on Management, Economics and Marketing, CIAE (Czech Institute of Academic Education), Publisher House, nr. 1/2017, p. 309.

⁹ L. Dogaru, *Eco-Innovation and the Contribution of Companies to the Sustainable Development*, Elsevier, Procedia Manufacturing, No. 46 (2020), p. 294-298; L. Dogaru, *Green Economy and Green Growth-Opportunities for Sustainable Development*, MDPI Proceedings 2020, 63, No.1, 70, <https://doi.org/10.3390/proceedings2020063070>; L. Dogaru, L., *The relationship between environmental protection and economic growth from the perspective of sustainable development*, Volume International Conference “Perspectives of Business in the Third Millennium”, 2018, ADJURIS International Academic Publisher, p. 293, Current Issues in Business Law.pdf, consultat la data de 10.03.2025.

¹⁰ P. Singer, *One World: The Ethics of Globalization*, Yale University Press, 2002; L. Dogaru, *The impact of globalization on the quality of the environment*, Proceedings of IAC-MEM, International Academic Conference on Management, Economics and Marketing, CIAE (Czech Institute of Academic Education), Publisher House, nr. 1/2017, p. 310.

¹¹ A. Naess, *The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement. A Summary*, Inquiry, 16(1)/1973, p. 95-100.

răspunderea pe care o instituie, contribuie la dezvoltarea unei „etici ecologice”¹² care recunoaște mediul nu doar ca pe o resursă, ci ca pe o parte esențială a vieții, a continuității și a echilibrului global.

Dezvoltarea durabilă – plusuri și minusuri¹³

Conceptul de dezvoltare durabilă, impus relativ recent, are ca temelie două majore constatări: activitățile umane sunt dependente de mediu și resurse și în același timp sănătatea, siguranța socială și stabilitatea economică a societății sunt esențiale pentru definirea calității vieții.

La aceste constatări se adaugă discuțiile la nivel internațional. Este vorba de: Conferința de la Stockholm, din 1972, care pentru prima dată a avertizat cu privire la însuși viitorul omenirii, ca rezultat al deteriorării mediului, în urma activităților umane; Conferința de la Viena, din 1986, care a încercat găsirea unor soluții realiste pentru reducerea consumului de substanțe ce dăunează stratului protector de ozon ce înconjoară planeta; Raportul Brundtland¹⁴ al Comisiei Mondiale pentru Mediu și Dezvoltare apărut în 1987¹⁵, după catastrofa de la Cernobil – intitulat „viitorul nostru comun”, care conține cea mai citată definiție a dezvoltării durabile: „dezvoltarea durabilă este cea care urmărește nevoile prezentului fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface nevoile lor”¹⁶. Mai specific, Raportul Brundtland considera dezvoltarea durabilă ca fiind „rearanjarea resurselor tehnice, științifice, ecologice, economice și sociale, de o asemenea manieră încât sistemul eterogen rezultat să poată fi menținut într-o stare de echilibru spațio-temporal”. Din definiții rezultă mai multe aspecte ale dezvoltării durabile, care, mai întâi are drept cadru de referință spațial întreaga planetă, apoi, are un cadru de referință temporal trans-generațional deoarece leagă conceptul de „durabilitate” cu problemele de ordin etic privind drepturile generațiilor

---

¹² A. Leopold, *A Sand County Almanac*, Oxford University Press, 1949.

¹³ Conceptul de ecodezvoltare se regăsește foarte bine explicat în lucrarea lui H. Brookfield, care face o remarcabilă demonstrație asupra dezvoltării interdependente. Ecodezvoltarea este o dezvoltare a populațiilor prin ele însele, utilizând mai bine resursele naturale, adaptându-se la un mediu pe care ele îl transformă fără a-l distruge; aceasta se petrece în căutarea unui echilibru dinamic între viața și activitățile colective ale grupărilor umane și contextul spațio-temporal al implantării lor. H. Brookfield, *Interdependent development*, Methuen, Londra, 1975, <https://doi.org/10.1177/030913259602000105>, consultat la data de 10.03.2025.

¹⁴ După numele premierului norvegian Gro Harlem Brundtland care prezida organismul.

¹⁵ http://netzwerk-n.org/wp-content/uploads/2017/04/0_Brundtland_Report-1987-Our_Common_Future.pdf, consultat la data de 10.03.2025.

¹⁶ Deci, dezvoltarea durabilă admite dezvoltarea economică, cu modificarea strategiilor care trebuie să țină seama de limitele ecologice.

viitoare¹⁷, mai apoi, se referă la nevoi, în termeni generali, presupunând și satisfacerea nevoilor țărilor sărace și diminuarea consumului și a structurilor de producție în țările industrializate; și, în fine, implică o abordare interdisciplinară, sau mai clar presupune coordonarea cerințelor economice, sociale și de mediu. Ca urmare a acestor aspecte, „dezvoltarea durabilă” este nu numai o temă de cercetare științifică ci și un punct de reper pentru politicile de mediu, dar, mai ales are implicații și conotații etice¹⁸. O parte a atractivității conceptului dezvoltării durabile rezultă din faptul că pentru autorii implicați în dezbaterile pe probleme de mediu este dificil să argumenteze împotriva acestei idei¹⁹, deoarece reclamă responsabilitate pentru degradarea mediului pe o scară care se întinde de la nivel local, la nivel global, și în plus face apel și la solidaritate între generații. Cele două cadre de referință teritorial global și temporal trans-generațional sunt aspectele etice²⁰ cele mai importante ridicate de tema dezvoltării durabile, și tot ele sunt cele care dau caracterul imprecis al conținutului conceptului schițat acum, aspect din plin speculat de reprezentării industriei²¹.

Că analizăm punctele tari sau pe cele de slăbiciune ale acestui nou concept este evident că problemele creșterii economice nu pot fi separate de cele ecologice, deoarece economia și ecologia se întrepătrund tot mai mult printr-o rețea de cauze și efecte. Relația dezvoltare – mediu, este o relație între prezent și viitor, pentru că dacă dezvoltarea urmărește satisfacerea nevoilor generațiilor prezente, protecția mediului, prin conceptul dezvoltării durabile, apare ca fiind o investiție pentru viitoarele generații²².

De la Raportul Brundtland, și, mai apoi, Summit-ul de la Rio din 1992, dezvoltarea durabilă a căpătat o vizibilitate fără precedent în mass-media, urmată de o recunoaștere generalizată de către mari organizații internaționale – OCDE, OMC – de Uniunea Europeană, și organizații neguvernamentale. Reacția, în lanț, următoare Agendei 21 și Summit-ului privind

---

¹⁷ C. Susanne, *Ecologie en Ethick*, Wetenschappen en Filozofie, Autwern Belgium, 1994, p. 13-22.

¹⁸ G.Porter, J.W. Brown, *Global Environmental Politics*, 2 ed. Westview Press Inc. Boulder, Co, 1996.

¹⁹ Fr. Mancebo, *Le développement durable en question(s)*, Cybergegeo, European Journal of Geography, Epistémologie, Histoire de la Géographie, Didactique, <http://journals.openedition.org/cybergegeo/10913>; DOI: 10.4000/cybergegeo.10913, consultat la data de 10.03.2025.

²⁰ M. Duțu, *Ecosofia o paradigmă a supraviețuirii*, Revista 22, Editor Grupul pentru Dialog Social, 27 aprilie 2007, <https://revista22.ro/supliment/ecosofia>; M. Duțu, *Pentru o ecologie a educației*, Tribuna învățământului, București, nr. 4/2007; F. Guattari, *Les trois écologies*, Édition Galilée, Paris, 1989, https://monoskop.org/images/8/8a/Guattari_Felix_Les_trois_ecologies.pdf, consultate la data de 10.03.2025.

²¹ Fr. Mancebo, *Des développements durables. Quel référentiel pour les politiques de développement durable en Europe?*, Cybergegeo. DOI: 10.4000/cybergegeo.21987; D. Pumain, *Insoutenable sustainability*, *L'Espace Géographique*, n° 2/94, Belin, Paris, p. 377-380.

²² D. Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 16.

dezvoltarea durabilă, 2002, Johannesburg²³ a fost că guvernele naționale, administrațiile locale s-au grăbit să îmbrățișeze acest concept devenit „la modă”²⁴. Consecința acestei mult mediatizări a noțiunii a fost golirea sa parțială de conținut prin contradicțiile dintre diferitele sale sensuri, prin deturnarea sensului original, prin înmulțirea discursurilor sforăitor moralizatoare, astfel că realizarea unei dezvoltări care să fie durabilă pentru ecosisteme, eficientă în resurse, de înaltă calitate a vieții, care să se mențină pe termen lung, să genereze o creștere economică bogată în locuri de muncă și să promoveze coeziunea socială, a devenit un fel de inventar a lui Prevert²⁵.

Dacă pornim de la definiția sa cea mai simplă, care presupune promovarea unei dezvoltări care să răspundă nevoilor actuale ale societății, fără a compromite pe cele ale generațiilor viitoare, dezvoltarea durabilă generează trei contradicții greu de reconciliat, anume între interesele generațiilor prezente și cele viitoare; între prioritățile țărilor industrializate și cele în curs de dezvoltare; între calitatea vieții și conservarea ecosistemelor. În plus, dezvoltarea durabilă depășește ideea administrării unice a resurselor și a efectelor locale ale poluării²⁶ și ia în considerare poluarea transfrontalieră²⁷, mai precis poluarea globală, cum ar fi ploile acide, emisiile de gaze cu efect de seră sau gazele care produc epuizarea stratului de ozon și pe cea regională, în cazul căreia surse localizate de poluare produc efecte în altă parte, peste granițe.

---

²³ La *Summit-ul Pământului*, de la Rio de Janeiro, din 1992, au fost adoptate mai multe convenții referitoare la schimbările de climă, reducerea emisiilor de metan și dioxid de carbon, diversitatea biologică, privind conservarea speciilor, și stoparea defrișărilor masive. În ce privește Uniunea Europeană, dezvoltarea durabilă a devenit obiectiv major, abia în 1997, după ce a fost inclus în Tratatul de la Maastricht (1993), iar în 2001, la summit-ul de la Goetheborg a fost adoptată Strategia de dezvoltare durabilă a UE, căreia i-a fost adăugată o dimensiune externă la Barcelona, în 2002. A se vedea și: M. Duțu, *Politici publice de mediu*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 18.

²⁴ M. Callon, *La sociologie peut-elle enrichir l'analyse économique des externalités? Essai sur la notion de cadrage-débordement*, în *Innovation et performance: Approches interdisciplinaires*, sous la direction de D. Foray, J. Mairesse, éditions EHESS, Paris, 1999; G. Allaire, T. Dupeuble, *Des concepts aux indicateurs du développement durable: multidimensionnalité et responsabilisation*, Développement durable et territoires, Varia (2004-2010), URL: <http://developpementdurable.revues.org/678>, consultat la data de 10.03.2025.

²⁵ Adică fără cap și coadă. Fr. Mancebo, *op. cit. Le développement durable en question(s)*, Cybergeog: European Journal of Geography; J. Elliot, *An Introduction to Sustainable Development*, Routledge, Londra, 2006, DOI:10.4324/978020326307, <https://journals.openedition.org/cybergeog/10913#>, consultat la data de 10.03.2025.

²⁶ F. Héran, B. Zuideau, *Développement durable et territoires, Cahiers lillois d'économie et de sociologie*, n° 37/2001, L'Harmattan, Paris.

²⁷ K. G. Mäler, *International Environmental Problems, Oxford Review of Economic Policy*, vol. 6, n°1/1990, p. 80-108, Oxford, DOI: 10.1093/oxrep/6.1.80, consultat la data de 10.03.2025.

Apoi, după cum se afirmă în literatura de specialitate²⁸, inegalitățile și nedreptățile care pot marca generațiile viitoare se manifestă, chiar acum între teritorii diferite, între indivizii de pe teritorii diferite. Se vorbește astfel despre „durabilitatea importată”²⁹ care se opune „durabilității exportate” și care constă în aceea că un teritoriu își bazează sustenabilitatea dezvoltării sale pe transferul costurilor altor teritorii – prin exportul de deșeuri³⁰ sau achiziția la prețuri de nimic a resurselor naturale a altor țări. Aparent, teritoriul în cauză respectă condițiile dezvoltării durabile în asigurarea nevoilor populației sale, dar cum durabilitatea sa internă este realizată, de fapt, în detrimentul durabilității externe, prin exportarea deșeurilor sale, rezultă că reala sustenabilitate există doar atunci când sunt îndeplinite condițiile atât pentru sustenabilitatea internă cât și pentru cea externă³¹.

Mai apoi, multe întrebări ridică și referitor la posibilitatea articulării nivelurilor diferite de acțiune, cum este cazul declinării Agendei 21 în Agenda 21 locală³², ca și cum aceleași principii ar funcționa identic indiferent de scara la care sunt transpuse. Dar știm că dezvoltarea durabilă nu este fractală³³, așa încât constrângerile care la scară mondială pot avea valoare absolută, căci se vorbește în termeni gravi de „supraviețuire”, la nivel local sau

---

²⁸ O. Godard, *Savoirs, risques globaux et développement durable*, Cahier n° 2004-009, Ecole Polytechnique Centre national de la recherche scientifique, Paris, 2004, https://www.academia.edu/28377361/Savoirs_risques_globaux_et_d_developpement_durable?auto=download, consultat la data de 10.03.2025.

²⁹ D. Pearce, A. Markandya, E. B. Barbier, *Blueprint for a Green Economy*, Earthscan Publication, Londra, 1989.

³⁰ Grupurile infracționale transnaționale sunt implicate în traficul de deșeuri și produse chimice periculoase, folosindu-se adeseori de „etichetajul înșelător”, în scopul de a scăpa controlului legal. A se vedea: A. Lazăr, M. Duțu, E.G. Hosu, A. Duțu, *Apărarea mediului și a fondului forestier prin dreptul penal*, Ed. Academiei Române, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 5.

³¹ Rapport de durabilité 2017 (données chiffrées 2015-2016, réalisations 2015-2017) Selon la méthode GRI-4 Avec les priorités de développement durable du SPF Economie et l'avis des parties prenantes Edité en juin 2018, Bruxelles, <https://economie.fgov.be/fr/publicaties/rapport-de-durabilite-2017>, consultat la data de 10.03.2025.

³² În anul 1992, la Summit-ul Mondial de la Rio de Janeiro – Conferința Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare – s-a prezentat conceptul de dezvoltare durabilă la nivel de președinți de state și guverne (120 de țări) și un plan concret pentru punerea în aplicare, numit „Agenda 21”. A fost adoptată și „Agenda Locală 21” care să permită administrațiilor locale din întreaga lume să-și definească dezvoltarea durabilă pe termen mediu și lung. Principalele linii de acțiune sunt lupta împotriva sărăciei și a excluziei sociale, producția de bunuri și servicii durabile, protecția mediului. www.mmediu.ro/beta/domenii/dezvoltare-durabila/agenda-locala-21/, consultat la data de 10.03.2025.

³³ FRACTĂL, -Ă, *fractăli*, -e, s. m. și adj. Se spune despre o curbă sau formă foarte neregulată pentru care orice parte aleasă în mod convenabil devine similară ca formă cu o altă mai mare sau mai mică în momentul în care cea dintâi este mărită, respectiv redusă la dimensiunea celei de-a doua. (cf. engl. *fractal*, fr. *fractale*, din lat. *fractus* = spart, neregulat (part. al lui *frangere* = a sparge) + suf. nominal fr. *-ale*) Dicționarul explicativ al limbii române (ed. a II-a revizuită și adăugită), 2009.

regional pot căpăta o valoare relativă. Dacă privim însăși viața ca un flux, un circuit de resurse, bunuri și oameni, care permite unui teritoriu uman să „nu fie închis în sine”³⁴, nu are nici un rost să aplicăm unor teritorii concepții care nu le sunt nici proprii, nici adaptate, și nici să impunem de o manieră uniformă definirea problemelor și prezentarea soluțiilor³⁵.

În plus, deoarece resursele și „natura” variază în timp, este oare de ajuns doar grija pentru generațiile viitoare ca ghid al activităților productive de la un moment dat, astfel încât acestea să devină mai puțin dăunătoare mediului³⁶. Și, de fapt, despre ce generații viitoare vorbim? Este sigur că o persoană, un actor politic va gândi, mai degrabă la propriile sale generații viitoare, la cele apropiate lui social și cultural³⁷, decât la întreaga umanitate care îi apare ca un ceva foarte vag. Și, în aceeași ordine de idei, care-i orizontul temporal care constituie „viitorul” de care este interesat actorul politic³⁸, căci și aici se pot distinge puternice diferențe între diferitele regiuni ale lumii; viitorul perceput nu este același în funcție de existența unei speranțe de viață de patruzeci de ani sau de optzeci de ani, în cazul în care necesitățile alimentare și de sănătate sunt satisfăcute³⁹.

În fine, deciziile cu privire la exploatarea resurselor, în contextul dezvoltării durabile, odată definite, sunt supuse aplicării principiului precauției, în legătură cu care Declarația finală a Summit-ului de la Rio afirmă că „este necesar să se limiteze, să se controleze sau să se prevină anumite acțiuni potențial periculoase fără a aștepta ca acest pericol să fie stabilit cu certitudine în mod științific”⁴⁰. Conform acestui principiu este preferabilă o abținere de la o

---

³⁴ T. Doyle, *Sustainable Development and Agenda 21: The Secular Bible of Global Free Markets*, *Third World Quarterly*, Vol. 19 (4)/1998, p. 771-786, Routledge, Londra; F. Mancebo, *op. cit. Le développement durable en question(s)*.

³⁵ M. Jollivet, (dir.), *Sciences de la nature, sciences de la société – Les passeurs de frontières*, CNRS-Editions, Paris, 1992, p. 589; M. Jollivet, *Le développement durable, de l'utopie au concept*, De nouveaux chantiers pour la recherche, Coll. Environnement/NSS, Elsevier, Paris, 2001, p. 288; H. Jonas, *Le principe responsabilité. Une éthique pour la civilisation technologique*, Ed. du Cerf, Paris, 1990.

³⁶ F. Mancebo, *Une succession sous bénéfice d'inventaire*, L'après-développement durable, Ellipses, Paris, 2008, p. 23-32, https://www.researchgate.net/publication/281877625_Une_succession_sous_benefice_dinventaire, consultat la data de 10.03.2025.

³⁷ F. Mancebo, *Du risque „naturel” à la catastrophe urbaine: Katrina*, *Vertigo – La revue Electronique en Sciences de l'Environnement*, vol. 7, n° 1/2006, UQAM, Montréal, http://www.vertigo.uqam.ca/vol7no1/art2vol7no1/vertigovol7no1_mancebo.pdf; <https://journals.openedition.org/vertigo/2096>, consultat la data de 10.03.2025.

³⁸ F. Héran, B. Zuideau, *Développement durable et territoires*, Cahiers lillois d'économie et de sociologie, n° 37/2001, L'Harmattan, Paris.

³⁹ S. Brunel, *Le développement durable*, Que sais-je? PUF, Paris, 2004; I. Burton, R. Kates, G. White, *The Environment as Hazard*, Oxford University Press, New York, 1978.

⁴⁰ <https://www.eea.europa.eu/ro/semnale/semnale-de-medi-2012/articole/calea-spre-o-durabilitate-globala>, consultat la data de 10.03.2025.